

KONVERZE AREÁLU AUTOMATICKÝCH MLÝNŮ V PARDUBICÍCH

**DĚJINY ARCHITEKTURY VI.
SEMINÁRNÍ PRÁCE – PŮVODNÍ A VLOŽENÉ
SONJA SADÍLKOVÁ – ČÁST „PŮVODNÍ“
TEREZA MACHAČOVÁ – ČÁST „VLOŽENÉ“
FA ČVUT v Praze, ZS 2023/2024
PhDr. Miroslav Pavel, Ph.D.**

Obsah

Úvod	3
Původní	
○ Kontext	3
○ Josef Gočár	5
○ Architektura	
Historická inspirace	6
Mlýn	6
Silo	7
○ Stavební vývoj	8
○ Zdroje – část „Původní“	10
Vložené	
○ Kontext	11
○ Spojení architektů	14
○ Architektura	14
Gočárova galerie	
Adaptace obilného sila	
Sféra a Gampa	
Celek	
○ Stavební vývoj	16
○ Zdroje – část „Vložené“	17

ÚVOD

Seminární práce se zabývá konverzí areálu Automatických mlýnů v Pardubicích. Budovu mlýnů navrhl mladý architekt Josef Gočár v roce 1909 pro bratry Egona a Karla Winternitzovy. Automatické mlýny fungovaly až do roku 2013, více než 100 let od otevření, a areál se v průběhu let mnohokrát rozšířil.¹ Vznik obilného sila po požáru v roce 1919 a přístavby v období od 50. do 80. let 20. století patřily k nejvýraznějším změnám.²

V roce 2014 stavba získala status Národní kulturní památky České republiky. Dva roky poté komplex zakoupili manželé Smetanovi. Ti se stali iniciátory konverze na kulturní vzdělávací centrum ve spolupráci s městem Pardubice a Pardubickým krajem. Konverzi rozdělili do dvou výstavbových částí. V první etapě mezi roky 2019–2023 proběhla rekonstrukce původní budovy mlýnů, revitalizace veřejných prostor a vznik nové budovy. V druhé etapě jsou navrženy další objekty bytové a komerční funkce. Na transformaci areálu se podílelo několik architektonických ateliérů. Uvnitř původních mlýnů navrhli Transat architekti Gočárovu galerii a Prokš Příklad architekti využít sila jako centra Nadace Automatických mlýnů. Šépa architekti navrhli veřejná prostranství a budovu galerie soudobého umění Gampa a moderního vzdělávacího centra Sféra. Zette architekti mají pod taktovkou tři budovy druhé fáze výstavby a zasloužili se o koncept celé konverze brownfieldu.³

Téma práce se zaměřuje na proces konverze areálu ve vztahu k „původní“ a „vložené“. Záměrem bylo prozkoumat změnu funkce, kontext okolí i historické souvislosti.

PŮVODNÍ

KONTEXT

Okolnosti výstavby Automatických mlýnů silně ovlivnil vznik železniční trati Praha – Olomouc v polovině 19. století, který ukončil období stagnace Pardubic, přilákal do města podnikatele a obchodníky a nastartoval novou industriální éru města.

Okolo staré sídelní struktury historického jádra s navazujícími předměstími se rozrůstaly nové čtvrti. To vyžadovalo daleko koncepčnější přístup k územnímu plánování, k plánování veřejných budov a infrastruktury města. Velkou roli v tomto ohledu hrála Městská technická kancelář, která připravovala analytické i regulační plány.⁴

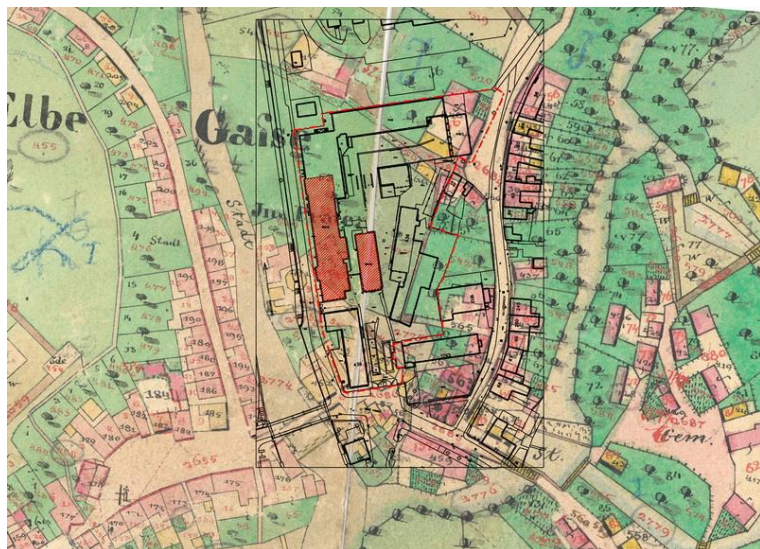
¹ Automatické mlýny, *Pardubice*, <https://pardubice.eu/am>, vyhledáno 25.11. 2023

² František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 25. 11. 2023

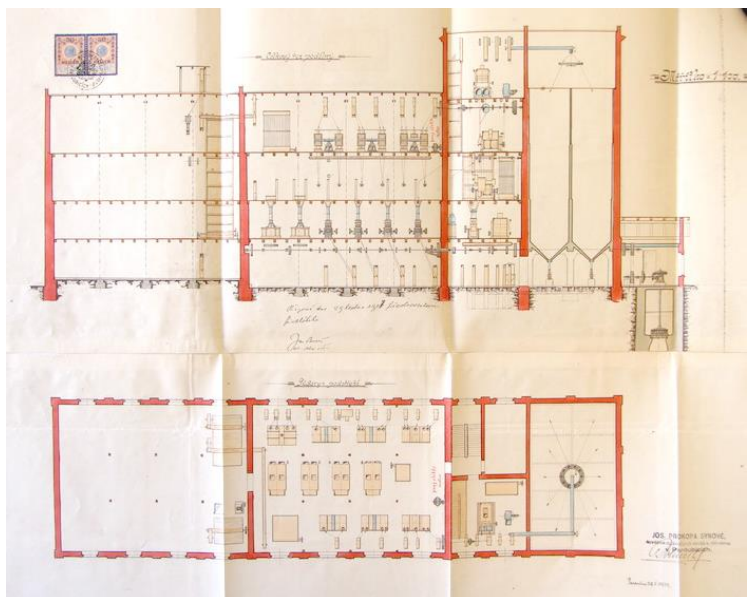
³ Automatické mlýny v Pardubicích se otevírají veřejnosti, *Archiweb*, <https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti>, vyhledáno 3. 1. 2024

⁴ FRAGNER, Benjamin; SIGMUNDOVÁ, Anna. *Mlýny bratří Winternitzů: Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05343-0.

Paralelně probíhala i regulace řeky Chrudimky. Při ní došlo k posunutí řečiště a muselo dojít k demolici čtyř mlýnů, vodních děl i dalších objektů. Vymezený lichoběžníkový pozemek na nově vzniklém prostoru město nabídlo bratrům Winternitzovým jako kompenzaci z ušlých investic ze zbouraného mlýna při transformaci. Tento záměr brzy poté schválili. Roku 1910 Městská technická kancelář vypracovala plány na umístění staveb, plán mlýna Josef Prokop a synové a plán hospodářské budovy Josef Janeček.⁵

Obrázek 1 - indikační skica Stablního katastru 1839

Obrázek 2 - technologický projekt mlýnů, Josef Prokop a synové 1911

⁵ FRAGNER, Benjamin; SIGMUNDOVÁ, Anna. *Mlýny bratří Winternitzů: Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05343-0.

^{6,7} František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 25. 11. 2023

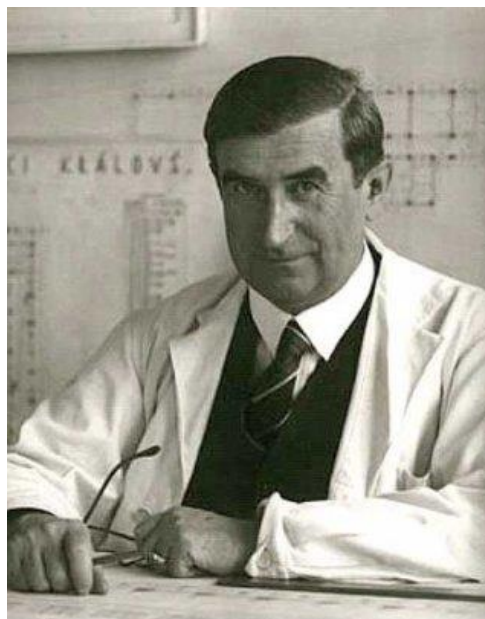
JOSEF GOČÁR

Josef Gočár se narodil v Semíně u Přelouče 13. března roku 1880. Jeho rodina se o 11 let později přestěhovala do Bohdanče, kde Josef dochodil základní školu. Reálku vychodil v nedalekých Pardubicích a měl se stát zlatníkem. Ovšem jeho učitelé v něm spatřili kreslířský talent a otec ho poslal studovat do Prahy. Zde nastoupil na praxi u Václava Roštlapila.

Po ukončení praxe se Gočár dostal na studium na Vyšší státní průmyslové škole stavební, kterou absolvoval roku 1902 a pokračoval na Uměleckoprůmyslovou školu. Tu vystudoval pod vedením architekta Jana Kotěry, který byl v této době respektovaným architektem a s nímž i dále úzce spolupracoval.⁸ Kotěra jasně formuloval své zásady, které zdůrazňují prostor a konstrukci jako hlavní faktory architektury proti tvaru a výzdobě. Snažil se vrátit architektuře řád, tektoničnost, ovšem způsobem individualistickým a subjektivním, který ovlivnil charakter doby.⁹

V roce 1908, ve 28 letech, si založil vlastní praxi. Za jeho první samostatné návrhy se považují vila Josefa Binka v Kruceburku (1908–1909), Wenkeův dům v Jaroměři (1909–1911) a schodiště u kostela Panny Marie v Hradci Králové (1909–1911). Mezi lety 1910–1911 začal pracovat na Winternitzových mlýnech, které v té době byly jeho největší realizací.

Korespondence mezi investory a architektem se nedochovala, tak nelze vysvětlit, z čeho vzešla společná spolupráce. Architekt pocházel z Pardubicka a pravděpodobně ho investoři přímo kontaktovali.¹⁰

11

Obrázek 3 – Josef Gočár

⁸ LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár*. 2. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

⁹ BENEŠOVÁ, Marie. *Josef Gočár*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. Nové prameny.

¹⁰ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 25. 11. 2023

¹¹ Josef Gočár, *Brněnský architektonický manuál*, <https://www.bam.brno.cz/architekt/48-josef-gocar>, vyhledáno 5. 1. 2024

ARCHITEKTURA

HISTORICKÁ INSPIRACE

Od strohé moderny Gočár přecházel k expresivněji laděnému kubismu. S ostatními modernisty své doby byl přesvědčený, že lze vést dialog s vybranými úseky historického dědictví při tvorbě identity místa a používal kompoziční či výrazové prvky ze starších epoch. U mlýnů Josef Gočár odkazoval na lokální stavební tradici pomocí tzv. „vlaštovčích ocasů“, nacházejících se na atikách. Tyto prvky renesance z 16. století se objevují i na zámku Pernštejnů, který stojí hned za řekou Chrudimkou.¹² Při výstavbě obilného sila o několik let později můžeme spatřit možnou inspiraci při tvorbě prampouchu v lštařině bráně, kterou archeologové objevili ve 20. století.¹³

MLÝN

Gočár měl navrhnout vnější fasádu mlýnů, ale částečně zasahoval i do hmotového řešení stavby. Pro odstupňování hmot sledoval konstrukční a technologicky oddělené provozy, což se výrazně projevilo na vizuálu celého prostředí.

Z bosované podnože vyrůstá robustní hmota dělená na dvě části: mlýnské křídlo a silo. Kompaktnost bloku narušuje vyčlenění sila a vznikl samostatný hranol v průčelí stavby. Asymetričnost řešení je typická pro modernismus a odráží se od schématu klasicistní kompozice. Dekorativní řešení slepé fasády podtrhuje význam sila. Členění vychází z tektonických principů. Omítané nosné sloupy se propisují na povrch. Režná a bílá cihla vyplňují krajní pole, tvoří geometrické obrazce a výrazně se projevuje plasticita vytvořená kontrastem mezi typy zdiva. Střední pole není tak dekorativní a formují ho pouze červené lícovky.¹⁴ Režné zdivo navazuje na českou tradici, která tento materiál v pohledové formě spojuje především s industriální architekturou.¹⁵

Hmotu ukončuje široce rozeklaný štít s úžlabím. Pod ním se nachází reklamní nápis „BRATŘI WINTERNITZOVÉ“. Na bočních fasádách mlýna se vyskytuje jednoduché rytmické členění. Návrh tvoří pravidelné rámce z červených cihel na celou výšku průčelí a světlé plochy s okny.¹⁶

¹² LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár*. 2. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

¹³ Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>, vyhledáno 5. 1. 2024

¹⁴ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 3. 1. 2024

¹⁵ LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár*. 2. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

¹⁶ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 3. 1. 2024

SILO

V roce 1915 se Josef Gočár účastnil také návrhu na průčelí skladu obilí, které mělo vytvořit nároží nově projektované ulici. Ovšem výraznější přestavba proběhla až po požáru v roce 1919 a to ve třech projekčních fázích. V první se řešila nástavba nad mlýnicí a sklad.¹⁷ Druhá se zabývala potřebou zdokonalit hasící systém mlýna, jelikož k požáru došlo kvůli technologické chybě v provozu. Proto přibyla vodárenská věž a také byla umístěna nádrž Spinklerova systému nad úroveň zabezpečených provozů. Věž s cimbuřím dominovala prostoru a s objevujícími se obloučky se stala elementem národního slohu na počátku 20. let.¹⁸ Třetí fáze započala výstavbu druhého sila stojícího paralelně vedle mlýna. Realizace stavby proběhla v letech 1920–1921.

Důležitým elementem návrhu byla technologická provázanost obou budov pro dosažení hladkého chodu mlýna. Tomu napomohl vznik technologické chodby mezi objekty ve formě prampouchu. Na objektu se objevují podobné motivy, nosný systém svislých konstrukcí opět tvořil proporce stavby a přebíral rytmizaci. Obrazce vyplňující prostor mezi pilastry jsou geometricky složitější z půlkruhových a obdélných motivů. Stavba je štíhlejší, vyšší a je v rovnováze se starší budovou. Hmotu uzavírá atika podobná věžové nástavbě. Pouze ozuby cimbuří ukončují zdivo a nenavazují na pilastry, které zakončují desky tvořící parapet proluky mezi stínkami.¹⁹

20

21

Obrázek 4 a 5 – Automatické mlýny z 20. a 30. let

¹⁷ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 3. 1. 2024

¹⁸ Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>, vyhledáno 5. 1. 2024

¹⁹ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 3. 1. 2024

²⁰ Komentované prohlídky Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/udalost/komentovane-prohlidky-automatickych-mlynu-6>, vyhledáno 25. 11. 2023

²¹ FRAGNER, Benjamin; SIGMUNDOVÁ, Anna. *Mlýny bratří Winternitzů: Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05343-0.

STAVEBNÍ VÝVOJ

22

Obrázek 6 – stavební vývoj areálu

Areál prošel během let mnoha změnami. Architekt Gočár pracoval ještě na projektu obloukové lampy osvětlující hlavní vjezd v roce 1923 a malého domku vrátnice o tři roky později. Tím skončila participace Josefa Gočára v areálu mlýnů.

V roce 1927 stavitel Karel Kohout postavil na severu pozemku garáže. V roce 1934 se budova vrátnice rozšířila o kancelářský trakt.²³

Těsně před válkou, po smrti jednoho z bratrů Winternitzových, mlýny druhý bratr prodal, ale po útěku do exilu byl zadržen a poslán do koncentračního tábora, kde i zemřel.²⁴ Mlýny koupila pražská akciová společnost a dále provozovala areál pod názvem „Automatické mlýny“. O dva roky později se majitel pustil do rekonstrukcí. Stáje v nejstarší hospodářské budově nechal předělat na garáže a za další dva roky rekonstruoval čistírnu a technologie hlavní mlýnské budovy.²⁵

²² FRAGNER, Benjamin; SIGMUNDOVÁ, Anna. *Mlýny bratří Winternitzů: Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05343-0.

²³ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 5. 1. 2024

²⁴ Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>, vyhledáno 5. 1. 2024

²⁵ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 5. 1. 2024

V roce 1948 došlo k zestátnění potravinářského průmyslu a byl vypracován zastavovací plán závodu. Plán počítal se zastavěním jižní i východní části pozemku. Výstavba zahrnovala vybudování trafostanice přiléhající k jižní straně mlýna, rozměrné administrativní budovy předsazené před budovu mlýna, rýhovny a přístavby moučného skladu na severu k stávajícímu mlýnu. Návrh přístavby od Karla Řepy částečně navazuje na Gočárovo řešení.²⁶ Pokračuje v tektonice a kopíruje její tvarosloví, možná až přehnaně. Na fasádě se nachází zbytečná okna, která se člení do neexistujících podlaží, což je naopak proti Gočárovu principu tvorby vycházející z provozu a funkce.²⁷

V 60. letech 20. století došlo ke stavbě garáží s kancelářským patrem v severní části, přístavbám k administrativní budově a byl schválen projekt na vážní domek u vjezdu do závodu.

Mezi lety 1970–1971 byl na severu postaven sklad balené mouky s potřebným zázemím.

V 80. letech 20. století proběhly poslední zásahy do území a uskutečnila se realizace správní budovy a závodní jídelny. Po roce 1989 v areálu došlo už jen k menším stavbám a rekonstrukcím.²⁸ Po revoluci se mlýny staly součástí globální korporace, ale současným metodám výroby brzy neodpovídaly a bylo jen otázkou času, kdy se jejich osud změní.²⁹

Obrázek 7 – Automatické mlýny před rekonstrukcí

²⁶ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 5. 1. 2024

²⁷ Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>, vyhledáno 5. 1. 2024

²⁸ František Václavík. *Historie, Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>, vyhledáno 5. 1. 2024

²⁹ Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>, vyhledáno 5. 1. 2024

³⁰ Lada Součková. Přestavba vdechne mlýnům život, budou centrem umění, *Pardubický deník*, https://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/prestavba-vdechne-mlynum-zivot-budou-centrem-umeni-20200521.html, vyhledáno 25.11.2024

ZDROJE

Tištěné

FRAGNER, Benjamin; SIGMUNDOVÁ, Anna. *Mlýny bratří Winternitzů: Průmyslové dědictví, rozvoj města a kulturní aktivity*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05343-0.

LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár*. 2. vyd. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

BENEŠOVÁ, Marie. *Josef Gočár*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. Nové prameny.

Webové

František Václavík. Historie, *Mlýny městu*, <https://theresasreviews.com/historie>

Automatické mlýny, *Pardubice*, <https://pardubice.eu/am>

Automatické mlýny v Pardubicích se otevírají veřejnosti, *Archiweb*, <https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti>

Století Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/o-mlynech>

Komentované prohlídky Automatických mlýnů, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/udalost/komentovane-prohlidky-automatickych-mlynu-6>

Lada Součková. Přestavba vdechne mlýnům život, budou centrem umění, *Pardubický deník*, https://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/prestavba-vdechne-mlynum-zivot-budou-centrem-umeni-20200521.html

Josef Gočár, *Brněnský architektonický manuál*, <https://www.bam.brno.cz/architekt/48-josef-gocar>

VLOŽENÉ

KONTEXT

Mlýny bratří Winternitzů fungovaly bez přestávky více než 100 let. Jejich provoz se zastavil v roce 2013, od té doby hledaly nového majitele¹

V případě mlýnů bylo v této době klíčové, že se v poměrně krátkém časovém úseku podařilo vstřípít do jednání o jejich osudu a vlastnictví zastupitele města i veřejnost. Ještě téhož roku vznikla nezávislá iniciativa *Mlýny městu!* s cílem vést otevřenou diskuzi o budoucnosti areálu, o měsíc později rada města Pardubic vyhlásila areál Automatických mlýnů za objekt veřejného zájmu. Pomalu se začínaly hledat odpovědi na otázky týkající se zachování a transformace areálu. Co ponechat, co naopak popřít. Kam směřovat vizi dalšího naplnění areálu. Zastupitelé bojovali s myšlenkami více radikálních transformací, které pro město ale zároveň představují riziko². Všechny tyto jednotlivé události postupně vyústily v akci ve formě letního multižánrového festivalu Automatické kulturní mlýny, který nejen svou vysokou návštěvností, ale i účastí mnoho neziskových organizací a dobrovolníků na pomoci při přípravách, potvrdil možnosti areálu stát se novým kulturním středobodem Pardubic. V této době byly mlýny stále ve vlastnictví rakouské firmy Goodmills, která se ale k záměrům festivalu stavěla velmi vstřícně a umožnila pronájem mlýnů zcela bezplatně³. Festival uzavřela diskuze, která apelovala na vznik vize o budoucím využití mlýnů. Bylo diskutováno o třech možnostech osudu mlýnů, které závisely na rozhodnutí města. První možností bylo, že město do majetkového vztahu vstoupí zcela samo, stane se majitelem mlýnů a bude přímo ovlivňovat jejich budoucnost. Druhou možností bylo najít vhodné řešení pro využití mlýnů v partnerství s privátním subjektem. Pak se jedná o tzv. PPP projekt, který v Čechách zatím tak běžný není. Třetí možností bylo, že město by se do procesu nezapojilo, což by znamenalo ztrátu kontroly nad budoucím vývojem⁴. Takové příběhy můžeme pozorovat na nemálo stavbách například v Praze.

V září roku 2013 dostalo město Pardubice oficiální nabídku od firmy Goodmills na odkup mlýnů za 40 milionů korun. O objekt se zajímalo více subjektů, městu ale firma nabídla stavbu jako prvnímu.

Pardubice měly jedinečnou příležitost zapojit se do dialogu o průmyslovém dědictví, výjimečnou šanci získat místo ideální pro tvorbu veřejného prostoru v širším centru města. Cena se zastupitelům města zdála vysoká, město nechalo vypracovat vlastní odhad, který stanovilo na 17 milionů korun⁵.

Bezvýsledná jednání mezi firmou a městem trvala necelé dva roky. Firma Goodmills chtěla mít rozhodnutí města do konce září roku 2015, jelikož ukončovala aktivity v České republice⁶. V září 2015 se otevřela cesta i pro další zájemce o stavbu, kulturní památka šla do výběrového řízení do konce listopadu 2015 s cenou 25 milionů korun. Po zpřísnění podmínek na EU dotaci město podle pardubického primátora Charváta považovalo investici za moc velké riziko. Město se tedy pomalu

¹ -. Automatické mlýny – SYMBIÓZA GOČÁROVA, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/>, vyhledáno 5.1.2024

² FRAGNER, Benjamin; KAŠÍKOVÁ, Anna a SKŘIVAN, Tomáš. Mlýny bratří Winternitzů. Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT, 2014. ISBN 978-80-01-05343-0.

³ Kolektiv *pracovní skupiny Mlýny*. AUTOMATICKÉ MLÝNY: PARDUBICKÁ KULTURFABRIK, *Občan | Pardubice.eu*, <https://pardubice.eu/data/files/6d/32f/511064e00b06d53708c4ddd7f7ca220b491/automaticke-mlyny-duvodova-zprava3-1.pdf>, vyhledáno 5.1.2024

⁴ FRAGNER, Benjamin; KAŠÍKOVÁ, Anna a SKŘIVAN, Tomáš. Mlýny bratří Winternitzů. Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT, 2014. ISBN 978-80-01-05343-0.

⁵ Naďa Kubínková. Pardubické automatické mlýny jsou stále na prodej., *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/pardubicke-automaticke-mlyny-jsou-stale-na-prodej-mesto-ceka-na-pokles-ceny-6057852>, vyhledáno 5.1.2024

⁶ Drahomíra Bačkorová. Majitel snížil cenu automatických mlýnů., *iRozhlas – spolehlivé a rychlé zprávy*, <https://www.irozhlas.cz/node/5946577>, vyhledáno 5.1.2024

blížilo ke třetí variantě, kdy možnost zásahu do budoucího využití mlýnů zcela ztratí. Pardubice nakonec celou nabídku odmítly. Podle členů skupiny *Mlýny městu!* naprosto promarnilo příležitost⁷.

V roce 2016 se díky telefonátu od dlouhodobého přítele, bývalého spolužáka z Fakulty architektury, Zdenka Balíka (atelier Zette), dozvěděl Lukáš Smetana o možnosti koupě Automatických mlýnů. Po prvotním váhání ho stavba okouzila. “Byl jsem hrozně překvapen, jak ten barák je krásnej, začal jsem vnímat jeho historii,” uvedl Lukáš Smetana při vystoupení na PechaKucha Prague⁸. Od počátku měl vizi stavbu zrekonstruovat a otevřít veřejnosti, což je myšlenkou osvícenější nežli pouze tvrdý development. Právě tyto myšlenky začínaly formovat budoucí možnosti pro město, i přesto, že zatím postupovalo velmi váhavě a vzdalo se možnosti areál tvarovat. Konkrétnější ideu neměl. Z počátku se investorovi začaly ozývat menší subjekty, výtvarníci, kteří pro sebe hledali atelier, muzikanti hledající místo pro zkoušení, postupem času se v areálu zabydlela pekárna a cukrárna, pravidelné trhy a další aktivity, díky kterým začalo místo ožívat⁹.

V roce 2018 vstupuje do problematiky celý Pardubický kraj. Vedení kraje hledalo nové prostory pro Východočeskou galerii. Architekti Josef Pleskot, Ladislav Lábus a Petr Všečeka jednomyslně doporučili kraji hlavní historickou budovu v areálu mlýnů. Právě na názor této skupiny architektů dal i Lukáš Smetana, budovu kraji chtěl ale pouze pronajmout. Tato situace by ale pro kraj způsobila problémy s dotacemi¹⁰. Tím se kraj stavil vlastně zpět na počátek celé problematiky, budovu chtěl odkoupit, tentokrát již od nového majitele a pouze její část.

Tehdy současný majitel Smetana prodal kraji hlavní historickou budovu nakonec, a to za 22 milionů korun. Tato cena o dva miliony převyšovala částku, za kterou Smetana zakoupil celý areál od Goodmills. Nezbyvá než se ptát, jak je možné, že v této situaci byl kraj najednou ochotný přistoupit na tuto cenu. Dříve než Smetana budovu prodal nechal od architekta Všečky společně s architektem Pleskotem zpracovat studii galerie, která se stala podmínkou a součástí prodeje, tedy i částky. Projekt, který byl součástí dohody, má dle Smetany zajistit, aby se například po nových volbách nerozhodlo o jiném osudu budovy a z galerie se nestaly byty¹¹. Celá situace nicméně poukazuje na nesystematické a problémové postupování kraje a města. I přes kontroverzní aspekty celé transakce, Lukáš Smetana zdůrazňuje, že spolupráce s krajem je klíčová pro budoucnost areálu¹².

Další důležitou roli pro současnou podobu areálu mělo samotné město Pardubice. Ještě před prodejem Automatických mlýnů Lukáši Smetanovi (2017) měla radnice města v plánu vybudovat vzdělávací centrum a polytechnické dílny převážně pro žáky základních škol, ale i pro návštěvníky napříč generacemi. Původně vytipovanou lokalitu v Pardubicích na Dukle město přehodnotilo, přiklonilo se k názoru, že Automatické mlýny představují nejlepší místo pro tuto funkci. Podle Jakuba Rychteckého, náměstka primátora, se jednalo převážně o důvody jako velmi dobrá dostupnost MHD z jednotlivých škol, přidanou hodnotou byl genius loci národní technické památky¹³.

⁷ Pavlína Roztočilová. Kdo koupí Gočárový mlýny – Pardubický, *Pardubický deník – informace, které jsou vám nejbližší*, https://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/kdo-koupi-gocarovy-mlyny-20150925.html, vyhledáno 5.1.2024

⁸ -. Zdenek Bílek (ZETTE atelier) a Lukáš Smetana, *YouTube*, https://www.youtube.com/watch?v=ZQkynSs9urU&ab_channel=PechaKuchaPrague, vyhledáno 5.1.2024

⁹ Petr Horký. Kup to něco vymyslíme, *RESPEKT*, <https://www.respekt.cz/tydenik/2022/44/kup-to-neco-vymyslime?gift=u7fbf2yfei>, vyhledáno 5.1.2024

¹⁰ tamtéž

¹¹ Petra Jaroměřská. Do Automatických mlýnů v Pardubicích nasypou kraj i město stovky milionů - *Euro.cz, Euro.cz - Ekonomika, byznys, finance*, <https://www.euro.cz/clanky/do-automatickych-mlynu-v-pardubicich-nasypou-kraj-i-mesto-stovky-milionu/>, vyhledáno 5.1.2024

¹² Barbora Čápková. Koupili Gočárový mlýny, aby z nich vytvořili kulturní centrum Pardubic. Příběh osvícených manželů, kteří chtějí vrátit život industriální památce, *O českém designu víme vše – CZECHDESIGN*, <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/koupili-gocarovy-mlyny-aby-z-nich-vytvorili-kulturni-centrum-pardubic-pribeh-osvicenych-manzelu-keri-chteji-vratit-zivot-industrialni-pamatce>, vyhledáno 5.1.2024

¹³ Kancelář primátora. Rozhovor o znovuootevřeném areálu Automatických mlýnů s dvěma nejvyššími představiteli města_ Pardubice.eu, *Občan | Pardubice.eu*, <https://pardubice.eu/rozhovor-o-znovuootevrenem-arealu-automatickych-mlynu-s-dvema-nejvyssimi-predstaviteli-mesta>, vyhledáno 5.1.2024

Město se dohodlo na odkoupení bývalého skladu mouky od Smetany, ačkoliv ten opět vymínil podmínku kontroly nad projektem a výběru architektů. Tuto část převzal architekt Jan Šépka.

Od roku 2019 je rodinou Smetanů založena Nadace Automatické mlýny, která se stala hybatelem rekonstrukce obilného sila. Obilné silo se stalo jejím sídlem a tvoří srdce areálu¹⁴. Jeho přeměnu měl na starosti atelier Prokš Prikryl architekti. Nadace Automatických mlýnů obilné silo financovala pouze částečně, převážnou část finální ceny zajistila dotace EU nebo státní příspěvky.

SHRNUTÍ

Značka Automatické mlýny je dnes tedy dělena mezi 4 vlastníky jednotlivých částí - kraj, město, Nadace Automatických mlýnů a manželé Smetanovi. Manželé podnikají kroky v soukromých investicích na pravé straně areálu, což je plánováno jako druhá etapa přestavby.

Dotace EU činily 427,4 mil. Kč, částka z Pardubického kraje dosáhla výše 273,4 mil. Kč, statutární město Pardubice přispělo 148,8 mil. Kč, státní příspěvky byly v hodnotě 25,2 mil. Kč a částka od Nadace Automatických mlýnů byla 25,8 mil. Kč¹⁵.

Z pohledu urbanismu jsou mlýny jednoznačně grandiózním vyvrcholením městské urbánní osy Pernerovo náměstí, Palackého třída, Masarykovo náměstí, třída Míru, Zelená brána, Perštýnské náměstí, mlýny. Je zde obrovský potenciál dotvoření a podtržení objektu, jedná se o průmyslovou památku a významné Gočárovo dílo po stránce architektonické¹⁶. V principu se dá jednoznačně říci, že zde město mělo zasáhnout. Nestalo se tak a stavba nebyla městem ochráněna před možným anonymním developerským zacházením. Důležité je zmínit, že mlýny byly vždy v soukromém vlastnictví, možnost, která nastala pro město v roce 2013 byla skutečně jedinečná, bohužel nebyla nijak uchopena a adekvátně využita. Nový investor se stal v závěru prostředníkem a hnací silou celé přeměny areálu. Je možné považovat za pozitivní, že mlýny nechátrají a takto urbanisticky zajímavé místo v centru slouží veřejným účelům. Z tohoto příkladu se bohužel zdá jednoznačné, že takovéto procesy na státní i regionální úrovni často nefungují hladce, natož „*automaticky*“. Pardubice váhaly a rozhodly se neinvestovat. Své smutné rozhodnutí později nerespektovaly a v průběhu celého procesu se stávaly stále více závislémi na novém investorovi. Můžeme sice shrnout, že mělo město „šťěstí“, že byl investor osvěcený a od počátku s ním spolupracoval, nicméně v závěru mlýny i tak přešly do majetku města/kraje, ale finální podoba byla stále jasně diktovaná úzkou skupinou lidí z okruhu původního majitele Smetany. Otázkou může být, jak je možné, že mohlo dojít k situaci, kdy si město či kraj nechalo takto determinovat a jasně určit podobu svých investic. Podmínky byly i nadále silně stanovovány investorem a úzkou zainteresovanou skupinou.

V jakém rozsahu by město/stát mělo zasahovat do způsobu nakládání se soukromými objekty, které v průběhu času nabývají na celospolečenském veřejném významu?

Město bohužel zaspalo.

¹⁴ -. Automatické mlýny – SYMBIÓZA GOČÁROVA, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/>, vyhledáno 5.1.2024

¹⁵ -. [archiweb.cz - Automatické mlýny v Pardubicích se otevírají veřejnosti](https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti), [archiweb.cz](https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti), <https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti>, vyhledáno 5.1.2024

¹⁶ FRAGNER, Benjamin; KAŠÍKOVÁ, Anna a SKŘIVAN, Tomáš. *Mlýny bratří Winternitzů. Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT*, 2014. ISBN 978-80-01-05343-0.

SPOJENÍ ARCHITEKTŮ

Jak bylo již zmiňováno, každá z institucí, která na poli areálu mlýnů působí, začala spolupracovat s jiným týmem architektů. Důležitým aspektem pro úspěch transformace areálu takového měřítko je vzájemná koordinace všech subjektů. Té bylo dosaženo pravděpodobně i díky podmínkám prodeje jednotlivých částí od investora Smetany, ale na druhou stranu zároveň i jeho ochotou spolupracovat. U takto významného objektu je nejen nutné napojení na architekta původního, ale i dostatečná schopnost spolupráce mezi všemi současnými tvůrci, aby celek působil harmonicky. Pro návrhy jednotlivých objektů byli přizváni architekti, jejichž rukopis je sice poměrně čitelný, ale působí dostatečně synergicky¹⁷. Důvodem povedené spolupráce je dle slov jednoho ze samotných tvůrců, Jana Šěpky, to, že většina z hlavních aktérů byla dříve jeho studenty. Byť s humorem, ale zcela jasně uváděl, že při tvorbě k němu přistupovali s jistým respektem. I přesto, že každý tým tvořil sám za sebe, nevysoveně se on sám stal pomyslnou hlavou vzniku nové architektury mlýnů¹⁸.

ARCHITEKTURA

GOČÁROVA GALERIE

Hlavní mlýnská budova byla přestavěna na galerii jako první ze všech částí celé konverze. Původně Východočeská galerie se nyní pyšní jménem po Josefu Gočárovi. Autorem přeměny je Petr Všečetka se svým studiem TRANSAT, jako konzultanta měl při ruce Josefa Pleskota, který má s průmyslovými areály bohatou zkušenost. Exteriér se tým architektů rozhodl co nejvíce vrátit do podoby, kterou budova měla přibližně před sto lety. Jedná se o dominantní výraz z červených cihel. Dle slov Petra Všečetky nebyl interiér nijak architektonizovaný¹⁹, Gočár kvůli industriální funkci neměl možnost do interiéru výrazněji vstoupit²⁰. V co největší míře se tak snažili v dialogu s Gočárem převyprávět průmyslový vnějšek uvnitř²¹. Vnitřní prostory svou podobu změnit musely, jelikož přejímaly zcela novou funkci, přesto však byla velká snaha podpořit materiálový charakter. Jedná se o pětipodlažní ocelový skelet s dřevěnými stropy, ve kterém bylo nicméně nutné obměnit prostorový plán. Zajímavý je rozdíl mezi objemovým dojmem z exteriéru versus interiéru. Pro osobu pozorující objekt zvenku se může zdát galerie pro město Pardubice nepřiměřeně rozsáhlá. Díky kvalitní prostorové hře, která transformuje horizontály a vertikály, se však objem uvnitř zdá naprosto adekvátní. Kromě původního skeletu a dřevěných prvků v objektu zůstaly elementy, které připomínají dřívější funkci. Jedná se například o lustr z trubek, kterými dříve proudilo obilí a spoustu dalších předmětů, které jsou sošně využity a jejich přítomnost příjemně podtrhává prostředí. Atraktivním prvkem je propojení nádvoří a nábřeží dvěma nově navrženými pasážemi, skrz které je i umožněn vstup do galerie. Na dřevěnou mlýnici navazuje železobetonová část objektu, do které studio umístilo úložiště sbírek, výstavní kabinety a zázemí.

¹⁷ Marcela Navrátilová. Rekonstrukce Automatických mlýnů se povedla. Snad ještě zpřístupnit nábřeží, říká architekt Pleskot | Vltava, *Portál Českého rozhlasu*, <https://vltava.rozhlas.cz/rekonstrukce-automatickych-mlynu-se-povedla-snad-jeste-zprístupnit-nabrezi-rika-9084125>, vyhledáno 5.1.2024

¹⁸ Veřejná prohlídka Automatických mlýnů při příležitosti jejich slavnostního otevření, provázena architektem Janem Šěpkou, dne 29.9.2023, Pardubice

¹⁹ viz 17

²⁰ Stanislava Králová. Gočár v interiéru mlýnů tvořit moc nemohl. My ano, říká architekt nové galerie - iDNES.cz, *iDNES.cz – s námi víte víc*, https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/gocarova-galerie-josef-gocar-architekt-pardubice-petr-vseteck-transat.A230727_232443_pardubice-zpravy_lati, vyhledáno 5.1.2024

²¹ Naďa Kubínková. Pardubice _ Monumentální cihlová budova se proměnila v Gočárovu galerii, *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-probouzi-budou-zit-umenim-vzdelanim-a-9076304/3>, vyhledáno 5.1.2024

ADAPTACE OBILNÉHO SILA

Obilné silo je s budovou Gočárovy galerie spojeno výrazným prampouchem. Společně tyto tři prvky tvoří pomyslnou majestátní bránu do areálu. Samostatné silo zůstalo svou vnější podobou víceméně nezměněno, jedinými zásahy jsou střešní nástavba a otvor ve fasádě parteru. Adaptací se dle autorů projektu myslí výměna původní mlynářské technologie za technologii divadelní. „Adaptace pokračuje v původním domě, v jeho logice, uvnitř v jeho racionální a zvenku v emotivní rovině“²².

Prostorové členění objektu je víceméně ponecháno, hlavní komunikací je schodiště, které provází návštěvníka od parteru až po střešní přístavek. Ten slouží jako venkovní bar s terasou. Při slavnostním otevření terasa s barem působily objemově i kapacitně velmi nevyváženě, nicméně při klasickém denním provozu jsou pro Pardubice odpovídající. Stejně jako jiné části areálu v době otevření se ale jevíly ne zcela dokončeným dojmem. K hlavnímu komunikačnímu jádru jsou v jednotlivých podlažích připojeny různé provozy. Díky vložení lehké pochozí stezky je zpřístupněn i vnitřek zásobníků v úrovni druhého podlaží. Zásobníky určují architektonický ráz celého sila, dělí objekt na rastr 3x4, který se promítá například do luxferových panelů nebo keramického obkladu²³. Vyústění zásobníků jsou dominantními prvky v parteru objektu. Hrdla se společně s rastrovými sloupky jeví jako sochy v prostoru. Celá podnož budovy působí masivně, tektonicky, v kontrastu s vytvořeným otvorem v boční straně působí velmi přitažlivým dojmem.

SFÉRA A GAMPA

Na severní straně areál uzavírá poslední zatím postavená budova – Centrální polytechnické dílny (SFÉRA) s Galerií města Pardubice (GAMPA). Objekt svým objemovým tvarováním působí jako solitér, jeví se až jako socha. Budova na první pohled výrazně komunikuje s areálem po stránce materiálové a barevné. Barevná návaznost byla nedílnou součástí celkové koncepce, atelier Šépka na tuto skutečnost poukazuje vystavením několika zkušebních probarvených krychlí betonu, které vystavuje v jedné ze stěn před vstupem do galerie.

Při vstupu do areálu skrz hlavní průčelí se na stavbu dílen s galerií otevírají průhledy postupně. Svým futuristickým vzhledem je jedinečná, avšak měřítkem adekvátní k velikosti historických budov mlýnů, a proto původní průmyslová část zůstává stále dominantní.

Objekt je rozdělen na dvě jasně odlišené části. Galerie města Pardubice tvoří spodní část budovy. Sokl vytváří další nový typ veřejného prostoru. „Galerie zde funguje jako živý parter, kterým proroste pohyb,“ uvedl Jan Šépka²⁴. Podnož je tvořena posezovými schody, terasami a visutými zákoutími, kde se všude může odehrávat život s lehkým oddělením od nově vznikajícího náměstí. Díky posezovému schodišti zde vznikl amfiteátr, který se nabízí pro umělecká využití.

Sám Jan Šépka zmiňuje, že dle jeho rešerší se jedná o první novostavbu galerie současného umění od roku 1938. Bylo kritizováno, že na základě tohoto faktu se do návrhu mohly silněji promítnout poznatky o nejnovějších trendech v možnostech vystavování. Zároveň může být problematické, že cihlový povrch z vnější fasády je promítnut i do interiéru a determinuje mnoho podmínek pro výstavu²⁵. Sama vedoucí galerie Šárka Zahálková uvádí, že vzhledem k cihle nebudou používat stěny pro zavěšování umění, bude to naopak spíše o objektové tvorbě uvnitř galerie. Tvorba vnitřní galerijní

²² -. PROKŠ PŘÍKRYL ARCHITEKTI, *PROKŠ PŘÍKRYL ARCHITEKTI*, http://www.proksprikryl.cz/p_61.html, vyhledáno 5.1.2024

²³ tamtéž

²⁴ Adéla Vaculíková. Konstrukce budící respekt. V areálu Gočárových mlýnů vyrůstá budova polytechnických dílen s galerií od Jana Šépky _ EARCH.cz, *EARCH.cz*, <https://www.earch.cz/architektura/clanek/konstrukce-budici-respekt-v-arealu-gocarovy-mlynu-vyrusta-budova-polytechnicky-dilen-s-galerii-od-jana-sepky>, vyhledáno 5.1.2024

²⁵ Marcela Navrátilová. Rekonstrukce Automatických mlýnů se povedla. Snad ještě zpřístupnit nábřeží, říká architekt Pleskot | Vltava, *Portál Českého rozhlasu*, <https://vltava.rozhlas.cz/rekonstrukce-automaticky-mlynu-se-povedla-snad-jeste-zpristupnit-nabrezi-rika-9084125>, vyhledáno 5.1.2024

architektury avšak mnohonásobně zvýší náklady na každou novou výstavu²⁶. Stavba se snaží být upřímná k areálu, ale není zcela upřímná ke své funkci. Galeristé si s takto dominantním prvkem musí na úkor samotného umění poradit.

Vrchní část je věnována vzdělávacímu centru neboli Centrálním polytechnickým dílnám nesoucím název SFÉRA. Jedná se o hmotu levitujícího bloku nad cihlovou podnoží. Materiálové řešení koresponduje s barevnou paletou použitím probarveného betonu a kortenu. Příjemné je i řešení detailů v těchto barevných tónech, jako například vedení vzduchotechniky.

CELEK

Dle slov architekta Josefa Pleskota se na architektonickém přístupu k přeměně Automatických mlýnů dá ilustrovat v jakém stavu je v současné době myšlení o industriální architektuře v České republice²⁷. Při slavnostním otevření areálu Winternitzových mlýnů byla cítit velmi silná energie, prostory byly plné života. Otázkou je, zda dojde k naplnění jejich účelu i za normálního denního provozu a jak budou objekty působit na lidi, kteří v prostorech budou trávit pravidelně čas. Areál po zásazích stále vyzařuje synergii, nicméně jistá část industriálního nádechu byla ztracena při zbourání menších obslužných objektů po celém areálu. Prostory působí velkolepěji, oproti průmyslovému duchu uhlazeně. Na druhou stranu se areál díky budoucím krokům v budování nových staveb stane pospolitějším, vzhledem k tomu, že pozbyl roztroušenou zástavbu.

Výrazným fenoménem je dále poloha Automatických mlýnů u řeky. Jedná se o jediný objekt celého města ležící přímo na vodě²⁸, jehož potenciál bohužel nebyl dostatečně využit. Areál je sice například skrze zmiňované nově navržené pasáže v budově Gočárový galerie propojen s nábřežím, jenže to není dořešeno pro kvalitní využití. Myšlenka práce s vodou byla každopádně již zmiňována i ministrem zemědělství²⁹, proto je možné doufat ve zlepšení v budoucích fázích.

STAVEBNÍ VÝVOJ

Do budoucna je potenciál nového kulturního centra velký. Jednotlivé instituce v jistém časovém horizontu vyladí provoz pro standardní návštěvníky a areál by mohl důstojně doplnit širší centrum Pardubic.

Poslední fází projektu je dostavba bytových domů ve východní části. Jejich dokončení by mělo areál přetransformovat na novou obytnou čtvrť. Zde by se mohl objevit problém vylučování některých komunit, bude velmi důležité klást důraz na dostatečné inkluzi obyvatel všech věkových i socioekonomických skupin.

Na objekty bytových domů je vypracována studie od atelieru Zette. Domy by měly růst v ose původní zbořené zástavby. Jejich exteriér sice podporuje materiálovou paletu celého konceptu, nicméně tvarosloví bytových domů je dle studie velmi divoké. Místo podpoření hlavní budovy mlýnů a vedení dialogu s celým areálem by mohlo dojít k nechtěné konkurenci mezi objekty a výrazného narušení genia loci již tak přetvořeného místa.

²⁶ Nada Kubínková. Pardubice _ Betonový kolos s rezavým pláštěm ukrývá galerii i vzdělávací centrum, *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-probouzi-budou-zit-umenim-vzdelanim-a-9076304/4>, vyhledáno 5.1.2024

²⁷ viz 25

²⁸ FRAGNER, Benjamin; KAŠÍKOVÁ, Anna a SKŘIVAN, Tomáš. Mlýny bratří Winternitzů. Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT, 2014. ISBN 978-80-01-05343-0.

²⁹ viz 25

ZDROJE

Tištěné:

FRAGNER, Benjamin; KAŠÍKOVÁ, Anna a SKŘIVAN, Tomáš. Mlýny bratří Winternitzů. Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT, 2014. ISBN 978-80-01-05343-0.

Webové:

-. Automatické mlýny – SYMBIÓZA GOČÁROVA, *Automatické mlýny*, <https://automatickemlyny.eu/>, vyhledáno 5.1.2024

Kolektiv *pracovní skupiny Mlýny*. AUTOMATICKÉ MLÝNY: PARDUBICKÁ KULTURFABRIK, *Občan | Pardubice.eu*, <https://pardubice.eu/data/files/6d/32f/511064e00b06d53708c4ddd7f7ca220b491/automaticke-mlyny-duvodova-zprava3-1.pdf>, vyhledáno 5.1.2024

Nada Kubínková. Pardubické automatické mlýny jsou stále na prodej., *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/pardubicke-automaticke-mlyny-jsou-stale-na-prodej-mesto-ceka-na-pokles-ceny-6057852>, vyhledáno 5.1.2024

Drahomíra Bačkorová. Majitel snížil cenu automatických mlýnů., *iRozhlas – spolehlivé a rychlé zprávy*, <https://www.irozhlas.cz/node/5946577>, vyhledáno 5.1.2024

Pavlaína Roztočilová. Kdo koupí Gočárový mlýny – Pardubický, *Pardubický deník – informace, které jsou vám nejbližší*, https://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/kdo-koupi-gocarovy-mlyny-20150925.html, vyhledáno 5.1.2024

-. Zdenek Bílek (ZETTE atelier) a Lukáš Smetana, *You Tube*, https://www.youtube.com/watch?v=ZQkynSs9urU&ab_channel=PechaKuchaPrague, vyhledáno 5.1.2024

Petr Horký. Kup to něco vymyslíme, *RESPEKT*, <https://www.respekt.cz/tydenik/2022/44/kup-to-neco-vymyslime?gift=u7fbf2yfei>, vyhledáno 5.1.2024

Barbora Čápková. Koupili Gočárový mlýny, aby z nich vytvořili kulturní centrum Pardubic. Příběh osvícených manželů, kteří chtějí vrátit život industriální památce, *O českém designu víme vše – CZECHDESIGN*, <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/koupili-gocarovy-mlyny-aby-z-nich-vytvorili-kulturni-centrum-pardubic-pribeh-osvicenych-manzelu-keri-chceji-vratit-zivot-industrialni-pamatce>, vyhledáno 5.1.2024

Kancelář primátora. Rozhovor o znovuootevřeném areálu Automatických mlýnů s dvěma nejvyššími představiteli města_ Pardubice.eu, *Občan | Pardubice.eu*, <https://pardubice.eu/rozhovor-o-znovuootevrenem-arealu-automatickych-mlynu-s-dvema-nejvysimi-predstaviteli-mesta>, vyhledáno 5.1.2024

-. www.archiweb.cz - Automatické mlýny v Pardubicích se otevírají veřejnosti, *archiweb.cz*, <https://www.archiweb.cz/n/domaci/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-oteviraji-verejnosti>, vyhledáno 5.1.2024

Marcela Navrátilová. Rekonstrukce Automatických mlýnů se povedla. Snad ještě zpřístupnit nábřeží, říká architekt Pleskot | Vltava, *Portál Českého rozhlasu*, <https://vltava.rozhlas.cz/rekonstrukce-automatickych-mlynu-se-povedla-snad-jeste-zpristupnit-nabrezi-rika-9084125>, vyhledáno 5.1.2024

Stanislava Králová. Gočár v interiéru mlýnů tvořit moc nemohl. My ano, říká architekt nové galerie - iDNES.cz, *iDNES.cz – s námi víte víc*, https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/gocarova-galerie-josef-gocar-architekt-pardubice-petr-vsetecek-transat.A230727_232443_pardubice-zpravy_lati, vyhledáno 5.1.2024

Nada Kubínková. Pardubice _ Monumentální cihlová budova se proměnila v Gočárovu galerii, *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-probouzi-budou-zit-umenim-vzdelanim-a-9076304/3>, vyhledáno 5.1.2024

-. PROKŠ PŘÍKRYL ARCHITEKTI, *PROKŠ PŘÍKRYL ARCHITEKTI*, http://www.proksprikryl.cz/p_61.html, vyhledáno 5.1.2024

Adéla Vaculíková. Konstrukce budící respekt. V areálu Gočárových mlýnů vyrůstá budova polytechnických dílen s galerií od Jana Šěpky _ EARCH.cz, *EARCH.cz*, <https://www.earch.cz/architektura/clanek/konstrukce-budici-respekt-v-arealu-gocarovych-mlynu-vyrusta-budova-polytechnickych-dilen-s-galerii-od-jana-sepky>, vyhledáno 5.1.2024

Nada Kubínková. Pardubice _ Betonový kolos s rezavým pláštěm ukrývá galerii i vzdělávací centrum, *Portál Českého rozhlasu*, <https://pardubice.rozhlas.cz/automaticke-mlyny-v-pardubicich-se-probouzi-budou-zit-umenim-vzdelanim-a-9076304/4>, vyhledáno 5.1.2024

Petra Jaroměřská. Do Automatických mlýnů v Pardubicích nasypou kraj i město stovky milionů - Euro.cz, *Euro.cz - Ekonomika, byznys, finance*, <https://www.euro.cz/clanky/do-automatickych-mlynu-v-pardubicich-nasypou-kraj-i-mesto-stovky-milionu/>, vyhledáno 5.1.2024

Osobní rozhovor:

Veřejná prohlídka Automatických mlýnů při příležitosti jejich slavnostního otevření, provázena architektem Janem Šěpkou, dne 29.9.2023, Pardubice